

expertisecentrum
mantelzorg

Inspiratie voor
hbo zorg en welzijn

Informele zorg & Pedagogiek aan de Hogeschool Utrecht

‘Een pedagoog is er altijd op uit
de eigen regie te stimuleren’

‘Een pedagoog is er **altijd** op uit de **eigen regie** te stimuleren’

Informele zorg is geen vak of module aan de opleiding Pedagogiek van de Hogeschool Utrecht (HU). Wel is het een vanzelfsprekend onderwerp in veel colleges, opdrachten en gesprekken. De ecologische pedagogiek is de basis van de opleiding en deze helpt studenten om vanuit verschillende perspectieven, ook die van informele zorg, naar de beroepspraktijk te kijken.

Al sinds de start in 2005 omarmt de opleiding Pedagogiek van de HU het *ecologische gedachtegoed* (zie kader pagina 3). Coach en opleider Willeke Evertse legt dat uit: ‘Bij ecologisch denk je snel aan de natuur. Maar ecologisch heeft ook te maken met systemisch denken. Alles staat met elkaar in verbinding, ook in het werk van een pedagoog. Thema’s als verbinding, communicatie en complexiteit zijn belangrijk in onze opleiding. Dat geldt ook voor kritische profilering en onderzoekend en levend leren. Het Instituut voor Ecologische Pedagogiek, waar de opleiding onder valt, heeft veel idealen.’

Haar collega Jan-Willem Eversdijk, ook coach en opleider, vult aan: ‘Er is altijd een bepaalde meerstemmigheid en als pedagoog moet je die naar boven zien te krijgen. Dat betekent bijvoorbeeld dat je als pedagoog op een school niet alleen met de leraar praat, maar ook met het kind zelf en de ouders. De verschillende perspectieven dien je als pedagoog te durven innemen.’

Netwerkbenadering

De docenten zijn ervan overtuigd dat het werk van de pedagoog onlosmakelijk verbonden is met informele zorg, dat wil zeggen: onbetaalde zorg en ondersteuning die niet beroepshalve wordt geboden. Het gaat dan om mantelzorg, zelfhulp, vrijwillige inzet en buurthulp. ‘Een pedagoog is er altijd op uit de eigen regie te stimuleren’, licht Jan-Willem toe. ‘Dat betekent dat je contact opneemt met het netwerk. We leren studenten die netwerkbenadering.’

Willeke vult aan: ‘Het versterken van de ander is belangrijk in de ecologische pedagogiek. Ik gebruik als metafoor voor studenten vaak een foto van New York dat in puin ligt na de aanslagen van 11 september. In dat puin zie je toch een plantje opkomen. Er is altijd groei. Wij als pedagogen moeten focussen op daar waar groei zit. We denken vanuit mogelijkheden, niet vanuit onmogelijkheden.’

Het versterken van de ander is belangrijk in de ecologische pedagogiek

Plek in curriculum

Het thema informele zorg is belangrijk voor de pedagoog, maar heeft geen vastomlijnde plek in het onderwijs. In bepaalde vakken is het nadrukkelijker aanwezig dan in anderen. Bijvoorbeeld in het vak buurtpedagogiek, waarbij in het eerste jaar één les geheel in het teken staat van informele zorg. Of in het vak coördineren, waarbij het in het tweede jaar onder andere gaat over familiebeeraad en eigenkrachtconferenties en studenten onder meer een training oplossingsgericht werken volgen.

Coach en opleider Edwin Nieman legt uit: 'Bij dit vak gaat het erom dat studenten leren een brug te slaan tussen formele en informele zorg. Ze leren wat wijkgericht werken is en de belangen van alle partijen bij elkaar te brengen. Mediation, herstelgericht en oplossingsgericht werken zijn hierin belangrijk, net als gespreksvaardigheden. We toetsen dit ook. In een eindassessment krijgen studenten een casus, waarin die verschillende perspectieven en belangen centraal staan. In een rollenspel maken studenten samen een plan, waarmee ze de eigen regie stimuleren.'

Ook in stages kan informele zorg een belangrijke rol spelen. Zo lopen veel tweedejaarsstudenten stage bij Handje Helpen, een organisatie die hulpvragers en vrijwilligers en stagairs aan elkaar koppelt. Nieman: 'In samenwerking met Handje Helpen hebben we ook een workshop over informele zorg voor studenten ontwikkeld. Deze gaan we in de loop van dit studiejaar geven.'

Informele zorg in het curriculum van de opleiding Pedagogiek (HU)

Informele zorg is geen vak of module in de opleiding, maar komt vanzelfsprekend aan bod in de hoor- en werkcolleges en in de leerteams. In de vakken 'buurtpedagogiek', 'gezin en opvoeding' en 'coördineren' is het samenwerken met informele zorg het meest nadrukkelijk aanwezig. Studenten leren onder andere:

- theorieën kennen rond netwerkbenadering, informele zorg en het versterken van eigen kracht,
- de leefwereld (van de burger) en de systeemwereld (organisaties) aan elkaar te verbinden,
- eigen regie te stimuleren en eigen kracht te ontwikkelen,
- oplossingsgericht te communiceren,
- gesprekstechnieken om verbindend te kunnen communiceren,
- samen te werken met verschillende disciplines.

Vier kernwaarden

van het Instituut voor Ecologische Pedagogiek (HU)

1. Omgaan met complexiteit

We gaan ervanuit dat een mens nooit alleen staat. Wanneer er iets is met een kind of jongere, richt de ecologisch pedagoog zich dus niet enkel op die ene geïsoleerde situatie. Er is altijd een context.

2. Uitgaan van meerstemmigheid

Diversiteit is onontkoombaar én nodig om je blijvend te kunnen ontwikkelen. Een ecologisch pedagoog staat dan ook open voor verschillende perspectieven, ook wel meerstemmigheid genoemd, en benut deze ook: de perspectieven van het kind en de jongere zelf, van zijn vrienden, ouders, oma's en opa's, de school, de sportclub en de hulpverlening.

3. Handelen vanuit verbondenheid

Een ecologisch pedagoog is onlosmakelijk verbonden met de leefwereld. In elke situatie vraagt de pedagoog zich daarom af wat er zich in de context afspeelt en is hij zich bewust van gezagsverhoudingen en nieuwe ontwikkelingen. Hij stimuleert, vanuit verbondenheid met mensen, samenwerking tussen mensen.

4. Geven en nemen van verantwoordelijkheid

Het is een belangrijke taak van de ecologisch pedagoog om mensen in hun eigen kracht te zetten en hen zodoende eigenaarschap te geven over hun eigen proces.

(uit: De rijkheid van IEP, een uitgave ter ere van het tienjarig bestaan van het Instituut voor Ecologische Pedagogiek' - opleiding Pedagogiek, HU)

We leren studenten een brug te slaan tussen formele en informele zorg

Leerteams

Ook in gesprekken onderling staat informele zorg centraal. Dat gebeurt onder andere in leerteams, die zijn ingesteld om de zelfverantwoordelijkheid en het onderzoekend vermogen van studenten te stimuleren. Elke student maakt deel uit van zo'n leerteam. Dit is een groep van zo'n acht studenten die regelmatig bij elkaar komen, al dan niet onder begeleiding van een coach. Belangrijk in die begeleiding is dat de coach de rol van de pedagoog voorleeft: enerzijds begeleidt hij de studenten vanuit zijn deskundigheid, anderzijds door naast de studenten te staan (presentie) en de eigen regie te stimuleren.

Leerteams stellen zelf een leeragenda op en leveren verschillende producten op, zoals reflectieverslagen en stagewerkplannen. Studenten zijn daarbij elkaars *critical friend* en werken met intervisie. In de leerteams komt de brug tussen de leef- en systeemwereld geregeld ter sprake en worden veel verhalen uit de praktijk gedeeld. 'Het narratieve, de kleine verhalen, zijn belangrijk in de ecologische pedagogiek', zegt Willeke. 'Niet de theorie staat centraal, maar de praktijk: wat gebeurt er daar, wat gebeurt er thuis? Die verhalen zijn altijd waar.'

In de leerteams worden veel verhalen uit de praktijk gedeeld

Borging

Het thema informele zorg zit in de opleiding, maar wordt nog wel te weinig geborgd, zien Willeke en Jan-Willem. 'Dat vind ik een punt van aandacht', zegt Jan-Willem. 'Als je het te weinig borgt, is het gevaar dat het onderwerp te incidenteel aan bod komt. Dan hangt het af van de student of de stage. Informele zorg is de toekomst. We moeten het thema nog meer op de agenda zetten.'

Voorbeeld van een opdracht (tweede jaar)

Studenten krijgen in het tweede jaar de volgende opdracht om:

- te ontdekken wat ze al weten over informele zorg,
- bewust te worden van wat ze zélf al doen in vrijwilligerswerk of mantelzorg,
- de verbinding te maken tussen formele en informele zorg.

In de samenleving ligt de focus op eigen kracht, zelfredzaamheid en participatie. Informele zorg (vrijwilligerswerk/mantelzorg) is sterk in opkomst. Ga in groepjes met elkaar in gesprek over de volgende vragen:

- Welke voorbeelden hiervan zien jullie in je eigen omgeving?
- Welke aandachtspunten zie je, voor burgers en professionals?
- Hoe kun je als pedagoog bijdragen aan zelfredzaamheid?
- Wat dien jij te leren of zou je willen kunnen?

Wissel daarna plenair uit.

Inspiratie: waardevolle literatuur

- Baart, A. (2004). *Een theorie van de presentie*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- Bergen, A.M. van & Wilken, J.P. (2016). *Handboek Werken in de wijk*. Amsterdam: SWP/Movisie.
- Jong, P. de & Berg, I. K. (2015). *De kracht van oplossingen. Handboek Oplossingsgericht werken*. Amsterdam: Pearson Assessment and Information.
- Willemse, J. (2011). *Anders kijken: theorie en praktijk van de systeembenadering*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Meer weten? Neem contact op

Willeke Evertse,
e-mail willeke.evertse@hu.nl of
telefoon 06-23 33 58 26

Jan-Willem Eversdijk,
e-mail jan-willem.eversdijk@hu.nl of
telefoon 06-38 06 07 07

Edwin Nieman,
e-mail edwin.nieman@hu.nl of
telefoon 06-39 26 54 72